

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ
(1921-1922)

Από αρχαιοτάτων χρόνων το μικρό λιμάνι της Κερύνειας συνέδεσε την πόλη και τα γύρω χωριά με τη Μικρά Ασία, τα νησιά του Αιγαίου και τη Συροπαλαιστίνη, με αποτέλεσμα να στηρίζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομία και να καταστεί «η ψυχή της πόλεως»¹. Στα νεότερα χρόνια, όμως, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913) και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) συνέτειναν ώστε το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο, που είχε επίκεντρό του το λιμάνι, να ατονήσει. Ξαναβρήκε, κάπως, την παλιά του αίγλη μετά το τέλος του πολέμου, αλλά η Μικρασιατική Καταστροφή, που ακολούθησε, επέφερε σημαντικό πλήγμα στις εμπορικές συναλλαγές, που πραγματοποιούνταν από αυτό². Εξακολούθησε, ωστόσο, να διεξάγεται κάποιας μορφής εμπόριο, μέχρι και τα τέλη της Αγγλοκρατίας, με ορισμένα νησιά του Αιγαίου, όπως τη Χίο, τη Σάμο, τη Μυτιλήνη και την Κάλυμνο των Δωδεκανήσων, από όπου έφταναν καΐκια φορτωμένα με όσπρια ή τσουκάλια και άλλα αγγεία, καθώς και με ορισμένες πόλεις της Μικράς Ασίας, κυρίως για την εισαγωγή ψαριών για τους ιχθυοπώλες της Λευκωσίας³.

1. R. [= Γεώργιου Ι. Γεωργίου], «Εκ Κυρηνείας», *Ελευθερία*, 27/10.9.1922.

2. Ρήνας Κατσελλή (επιμ.), *Θαλασσινή και Τουριστική Κερύνεια*, Λευκωσία 2002, σ. 57· Δήμου Κερύνειας (έκδ.), *Η Κερύνεια μας*, Λευκωσία, σ. 80, 177.

3. Θεοφανώς Κυπρή, *Η Κερύνεια στις μνήμες των εκτοπισμένων Ελλήνων κατοίκων της*, Λευκωσία 2021, σ. 668, 733 [μαρτυρίες Νίκου Καρεφυλλίδη (1927-2017) και Νίκου Μουστάκα (1936-2016), αντιστοίχως].

Για το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο, που διεξαγόταν από το λιμάνι της Κερύνειας, γίνεται λόγος σε πολλές ανταποκρίσεις του Γεώργιου Ι. Γεωργίου - Ρέουτερ⁴, που εντοπίστηκαν στην εφημερίδα της Λευκωσίας «Ελευθερία», στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Για τους σκοπούς του ανά χείρας κειμένου, αναδημοσιεύονται και σχολιάζονται αποσπάσματα από δεκαέξι από αυτές, που χρονολογούνται από τον Σεπτέμβριο του 1921 έως τον ίδιο μήνα του αμέσως επόμενου έτους. Όπως διαπιστώνεται από τη μελέτη τους, η πρώτη σχετική ανταπόκριση γράφτηκε στην Κερύνεια, στις 8 Σεπτεμβρίου 1921, και φέρει το ψευδώνυμο «Παραθαλάσσιος». Από τον τρόπο γραφής, όμως, φαίνεται ότι ανήκει στη γραφίδα του Γεωργίου, ο οποίος υπογράφει τις αμέσως επόμενες με τα αρχικά του ονοματεπωνύμου του, Γ.Ι.Γ., μέχρι και τον Αύγουστο του 1922. Τότε υπέγραψε την ανταπόκριση της 25ης του μηνός με το αγγλικό γράμμα R, από το παρωνύμιο «Ρέουτερ»⁵, το οποίο του προσέδωσαν οι συμπολίτες του από το γεγονός ότι, όταν κατέφθαναν στην Κερύνεια τα δελτία ειδήσεων του πρακτορείου Ρόιτερ⁶, ο Γεωργίου, ως ένας από τους λίγους αγγλομαθείς της πόλης, προθυμοποιείτο και μετέφραζε στους ενδιαφερόμενους τα όσα περιλάμβαναν.

Στην πρώτη από τις ανωτέρω ανταποκρίσεις θίγεται ένα από τα βασικά προβλήματα του λιμανιού, αυτό της εκβάθυνσής του, ώστε να δημιουργηθούν οι αναγκαίες διευκολύνσεις αποβίβασης και φορτοεκφόρτωσης (Δημοσίευμα 1)⁷. Στο πρόβλημα αυτό, ως γνωστόν, προστίθετο και το γεγονός ότι το λιμάνι δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κατά τους χειμερινούς μήνες, αφού το στόμιό του βρισκόταν στο βόρειο μέρος και ήταν εκτεθειμένο

4. Για τη ζωή του Γεωργίου βλ. Ρ. Κατσελλή (επιμ.), *Θαλασσινή και Τουριστική Κερύνεια*, ό.π., σ. 105 (όπου αυτοβιογραφικό του σημείωμα)· Αριστεΐδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, 1800-1920*, Λευκωσία 2018, σ. 103. Επιλογή από μελέτες και άρθρα του δημοσιεύτηκαν από τη Ρήνα Κατσελλή, *Γεώργιος Ι. Γεωργίου, ο γνωστός «Ρέουτερ»*, Λευκωσία 2007.

5. Το γνωστό πρακτορείο ειδήσεων, που ιδρύθηκε από τον Πωλ Ρόιτερ, το 1851.

6. Γλαύκου Χρίστη, *Αποικιακά Παρασκήνια και Παρατρέγουδα*, Λευκωσία 2010, σ. 37.

7. Για το ζήτημα αυτό βλ. Δημήτριου (Τάκη) Νεοφύτου, *Η Κερύνεια και τα λιμάνια της μέσα από τους αιώνες*, Λευκωσία 2021, σ. 246-247.

στην τρικυμία και στους ανέμους, με αποτέλεσμα να προκαλούνται προβλήματα στα εκεί αγκυροβολημένα ιστιοφόρα⁸.

Σε αρκετές από τις ανταποκρίσεις του Γεωργίου γίνεται λόγος για την άφιξη στο λιμάνι μεγάλων φορτηγών πλοίων, όπως του αγγλικού Gothic, του προερχόμενου από τη Συρία Prince Line και άλλων, τα οποία φόρτωναν χαρούπια, που εμπορεύονταν οι Δημοσθένης Σεβέρης, Ευάγγελος Ευαγγελίδης και Σπύρος Αραούζος (Δημοσιεύματα 2, 10, 12, 13, 14). Όπως είναι γνωστό από άλλες πηγές, την ίδια εποχή, εκτός από τους ανωτέρω, δραστηριοποιούνταν στο εμπόριο των χαρουπιών και οι Φεΐμ Εφέντης από το Καζάφани και Χριστόδουλος Φιερός από τον Καραβά, καθώς και το Μετόχιο του Σινά στη Βασιλεία, που φύλαγαν το εμπόρευσμά τους σε μεγάλες αποθήκες κοντά στο λιμάνι⁹.

Στις περισσότερες ανταποκρίσεις του Γεωργίου γίνεται ακόμη λόγος για τα προϊόντα που εισάγονταν στην Κύπρο, είτε από την Ανατολία, όπως την Αντιόχεια, είτε από τις μικρασιατικές πόλεις Σελεύκεια, Αλλάγια και Κυλίνδρια. Αναφέρεται για παράδειγμα η εισαγωγή σιταριού, κριθαριού, ορόβου (το γνωστό κτηνοτροφικό φυτό ρόβι), δερμάτων, βαλάνων (βελανιδιών), κάρυων (ξηρών καρπών), μαύρης πίσσας, βουτύρου, κεριού για τους ναούς, ξυλείας για την ανέγερση οικοδομών (Δημοσιεύματα 3-4, 6, 7-11, 15-16), καθώς και φορτίου πετρελαίου και βενζίνης από την Αίγυπτο (Δημοσίευμα 15). Σημειώνεται ακόμη η αναχώρηση ιστιοφόρων από την Κερύνεια, είτε για τα απέναντι μικρασιατικά παράλια για τη φόρτωση ξυλείας και άλλων προϊόντων, είτε για την Ανατολία (Δημοσιεύματα 5, 11).

Τέλος, είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι σε ορισμένες ανταποκρίσεις γίνεται αναφορά σε ονόματα πλοίαρχων ή ιδιοκτητών караβιών, που χρησιμοποιούν το λιμάνι. Όπως παρατηρείται, τη συγκεκριμένη περίοδο, λόγω, πιθανότατα, της κατάληψης των απέναντι ακτών της Κιλικίας από τις δυνάμεις του Κεμάλ, οι περισσότεροι που προσέγγιζαν τα μικρασιατικά παράλια ήταν Τούρκοι πλοίαρχοι, όπως ο Κερυνειώτης Ιμβραήμ Αγά

8. Θ. Κυπρή, *Η Κερύνεια στις μνήμες των εκτοπισμένων Ελλήνων κατοίκων της*, ό.π., σ. 13-14, 266 [μαρτυρίες Χριστόφορου Χριστοφίδη (1901-1996) και Νίκου Κρανιδιώτη (1911-1997), αντιστοίχως].

9. Ρ. Κατσελλή (επιμ.), *Θαλασσινή και Τουριστική Κερύνεια*, ό.π., σ. 61· Θ. Κυπρή, *Η Κερύνεια στις μνήμες των εκτοπισμένων Ελλήνων κατοίκων της*, ό.π., σ. 13-14 (μαρτυρία Χριστόφορου Χριστοφίδη)

Χατζημουσταφά και οι Σαμή εφένδης, Ομέρ Καπτάν Ρέης και Κατήρογλου (Δημοσιεύματα 4 και 11, 3, 11, 15, αντιστοίχως), για τους οποίους, όμως, δεν προσδιορίζεται ο τόπος καταγωγής. Ακόμη, σε μερικά άλλα δημοσιεύματα σημειώνεται ότι ορισμένα από τα ιστοφόρα, που έφταναν στο λιμάνι φορτωμένα με εμπορεύματα, ήταν τουρκικά και άλλα συριακά (Δημοσιεύματα 6 και 15, 9, αντιστοίχως). Τέλος, αναφέρονται επίσης τα ονόματα των Ελλήνων πλοιάρχων Μιχαήλ Σ. Μιχαήλ και Λάμπρου από τη Λεμεσό, καθώς και των ντόπιων πλοιοκτητών αδελφών Βράχα (Δημοσιεύματα 7, 15, 8, αντιστοίχως).

Τα ανωτέρω αποσπάσματα από τις ανταποκρίσεις του Γεώργιου Γεωργίου - Ρέουτερ για το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο, που διεξαγόταν από το λιμάνι της Κερύνειας, είναι τα ακόλουθα:

1

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 8 Σεπτεμβρίου 1921: Ἡ πόλις Κυρηνείας ἔχει πλείστας ἀνάγκας, ἀλλ' ἡ κυριότερα εἶναι ἡ κατασκευὴ καὶ ἐκβάθυνσις τοῦ λιμένος διὰ νά δύνανται νά εὐρίσκωσιν ἐν αὐτῷ ἀσφάλειαν τὰ σκάφη, μεγάλα τε καὶ μικρά, πρᾶγμα τό ὅποιον θά δώσῃ ὄθησιν εἰς τό ἐξωτερικόν ἐμπόριον, καί ἰδίᾳ μετὰ τῆς ἔναντι Μικρᾶς Ἀσίας. Ὡς πολλάκις καί ὑπό τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Νήσου ἐτονίσθη καί ὑπό τοῦ Τύπου ἐγράφη, ἄνευ τῆς ἀμέσου καί καταλλήλου βελτιώσεως τοῦ λιμένος εἶναι ἀδύνατον ἡ πόλις καί ἐπαρχία Κυρηνείας νά προαχθῇ καί νά εὐημερήσῃ. Εἶναι ἀληθῶς περίεργον ὅτι, ἐνῶ ἡ Κυβέρνησις γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὡς ἔχει σήμερον ὁ λιμήν, ὄχι μόνον δέν εἶναι ὠφέλιμος, ἀλλά καί ἐπιζήμιος, δέν ἀποφασίζει νά τόν καταστήσῃ χρήσιμον. - Παραθαλάσσιος.

Ἐλευθερία, 28/10.9.1921.

2

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 23 Σεπτεμβρίου 1921: Κατά τήν παρελθοῦσαν Τετάρτην κατέπλευσεν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ λιμένος τῆς πόλεώς μας τό ἀγγλικόν φορτηγόν ἀτμόπλοιον Gothic, χωρητικότητος 2462 τόνων. Τό ἀτμόπλοιον τοῦτον παρέλαβεν ἐκ Κυρηνείας 1500 καντάρια χαρουπίων τοῦ κ. Δ. Σεβέρη, διηθύνθη δέ πρὸς ἄλλους παράλιους σταθμούς τῆς ἐπαρχίας μας πρὸς φόρτωσιν 8000 κανταρίων χαρουπίων τοῦ ἰδίου χαρουπεμπόρου. Ἡ τιμὴ τῶν χαρουπίων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ

ἐπαρχία δέν ὑπερβαίνει τά 15 σελίνια τό καντάρι. Ἡ ποιότης τῶν χαρουπίων τῆς ἐπαρχίας μας εἶναι ἐξαιρετος ἐφέτος, λόγῳ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 11/24.9.1921.

3

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 21 Ὀκτωβρίου 1921: Προερχόμενον ἐξ Ἀνατολίας κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα Κυρηνείας τό ὑπό τόν Σαμῆ Ἐφένδην πλοίαριον, κομίσαν δημητριακά, δέρματα, βαλάνους, κάρνα καί βούτυρον. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 9/22.10.1921 (παράρτημα).

4

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 28 Ὀκτωβρίου 1921: Τήν παρελθοῦσαν Τετάρτην κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα μας, προερχόμενον ἐκ Σελευκείας τό ὑπό τόν ἐκ τῆς πόλεως μας πλοίαρχον Ἰμβραήμ Ἀγᾶ Χ" Μουσταφᾶ ἐφένδην μέγα ἰστιοφόρον μέ φορτίον 1800 ὀκάδων βουτύρου, καρύων καί τινων ἄλλων ἐμπορευμάτων. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 16/29.10.1921.

5

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 16 Δεκεμβρίου 1921: Τήν ἐβδομάδα ταύτην ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ λιμένος μας δύο ἰστιοφόρα διά τήν ἔναντι Μικρασιατικὴν ἀκτὴν πρὸς φόρτωσιν ξυλείας καί διαφόρων ἄλλων προϊόντων. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 4/17.12.1921.

6

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 22 Δεκεμβρίου 1921: Κατὰ τήν παρελθοῦσαν Κυριακὴν κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα Κυρηνείας, προερχόμενον ἐξ Ἀλλαγιάς τῆς ἔναντι Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, τουρκικόν ἰστιοφόρον, κομίσαν 600 ὀκ. ὀρόβου, 1800 ὀκ. πίσσης μαύρης, 300 ὀκ. βουτύρου, 11 σάκκους καρύων, 1500 ὀκ. κηροῦ καί ποσότητος ξυλείας. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 11/24.12.1921.

7

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 29 Δεκεμβρίου 1929: Τῆ ἑβδομάδι ταύτη κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα μας, προερχόμενον ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, τό ὑπό τόν κ. Μιχαήλ Σ. Μιχαήλ μέγα ἰστιοφόρον, κομίσαν μεγάλην ποσότητα ξυλείας, δέρματα, κάρυα, σῖτον, κριθήν, ὄροβον κλπ. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 18/31.12.1921.

8

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 3 Μαρτίου 1922: Προερχόμενον ἐκ Κυλινδρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα μας τό ἰστιοφόρον τῶν Ἀδελφῶν Βράχα, κομίσαν ποσότητα σίτου καί κριθῆς. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 19/4.3.1922.

9

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 31 Μαρτίου 1922: Προερχόμενον ἐκ Σελευκείων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα μας τό Συριακόν ἰστιοφόρον «Τεουφίκ», κομίσαν ποσότητα ξυλείας καί δερμάτων. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 19/1.4.1922.

10

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 26 Μαΐου 1922: Κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα μας, προερχόμενον ἐκ Συρίας, τό ἀναμενόμενον ἀτμόπλοιον τῆς Prince Line πρὸς φόρτωσιν χαρουπίων τῶν κ.κ. Δ. Σεβέρη καί Εὐαγγέλου Εὐαγγελίδου. - Ἄφθονος ξυλεία ἐκομίσθη ἑνταῦθα ἐξ Ἀντιοχείας εἰς διάστημα δύο μηνῶν, πωλουμένη εἰς ἀρκούντως χαμηλάς τιμάς. Πλεῖστοι ἔμποροι ἐκ Λευκωσίας ἀγοράζουσι μεγάλας ποσότητας ἐκ τῆς ξυλείας ταύτης. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 14/27.5.1922.

11

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 21 Ἰουλίου 1922: Προερχόμενον ἐξ Ἀνατολίας κατέπλευσεν τῷ παρελθόντι Σαββάτῳ εἰς τόν λιμένα μας τό μέγα ἰστιοφόρον «Διγενῆς», ὑπό τόν πλοίαρχον Ἰμπραήμ ἀγᾶ Μουσταφᾶ ἐφένδην, κομίσαν ποσότητα βουτύρου. Ἀπέπλευσε δέ εἰς Ἀνατολίαν πρὸς

προμήθειαν ἐκεῖθεν διαφόρων ἐμπορευμάτων τό ἰστιοφόρον «Οὐμίτ» ὑπό τόν πλοίαρχον Ὅμἐρ Καπτάν Ρεής. Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 9/22.7.1922.

12

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 28 Ἰουλίου 1922: Εἰς τόν λιμένα μας κατέπλευσε τῆ παρελθούση Πέμπτη μέγα φορτηγόν ἀτμόπλοιον πρὸς φόρτωσιν χαρουπίων. - Γ.Ι.Γ.

Ἐλευθερία, 16/29.7.1922.

13

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 25 Αὐγούστου 1922: Προσεχῶς ἀναμένεται ἕτερον ἀτμόπλοιον πρὸς παραλαβὴν χαρουπίων ἐκ τοῦ λιμένος μας. - R.

Ἐλευθερία, 13/26.8.1922.

14

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 1 Σεπτεμβρίου 1922: Κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην κατέπλευσεν ἐν Κυρηναίᾳ ἀτμόπλοιον, παραλαμβάνον φορτίον χαρουπίων διὰ λογαριασμόν τοῦ ἐκ Λεμεσοῦ ἐμπόρου κ. Σ. Αραούζου. - R.

Ἐλευθερία, 20/2.9.1922.

15

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 19 Σεπτεμβρίου 1922: Κατέπλευσεν εἰς τόν λιμένα Κυρηναίας, προερχόμενον ἐξ Ἀλλαγιᾶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τουρκικόν ἰστιοφόρον ὑπό τόν πλοίαρχον Κατήρογλου, κομίσαν φορτίον ξυλείας. - Κατέπλευσεν ἐπίσης εἰς τόν λιμένα μας τό ὑπό Ἀγγλικὴν σημαίαν ἰστιοφόρον «Ρήγαινα» ὑπό τόν πλοίαρχον Λάμπρον ἐκ Λεμεσοῦ, προερχόμενον ἐξ Αἰγύπτου καί κομίζον φορτίον πετρελαίου καί βενζίνης. - R.

Ἐλευθερία, 7/20.9.1922.

16

ΕΚ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ

Κυρήνεια, 29 Σεπτεμβρίου 1922: Κατά τήν εβδομάδα ταύτην κατέπλευσαν εις τόν ὄρμον Κυρηνείας τρία ιστιοφόρα ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, κομίσαντα φορτία ξυλείας, τροφίμων καί βουτύρου. - R.

Ἐλευθερία, 17/30.9.1922.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Δήμος Κερύνειας* 30 (2023) 8-11.